УДК 378:37.041
DOI https://doi.org/10.12958/3083-6514-2026-3-82-90

Ваховський Леонід Цезаревич,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри спеціальної освіти
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
vakhovsky81@gmail.com
https://orcid.org/0000-0003-4163-2453

Отравенко Олена Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри теорії та методики фізичного виховання
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»,
м. Лубни, Україна.
yelenot@gmail.com
https://orcid.org/0000-0001-8308-5895

ОСОБЛИВОСТІ МЕТОДОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ З ПРОБЛЕМ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ (ЗАГАЛЬНОНАУКОВИЙ РІВЕНЬ)

Постановка проблеми. Наукові дослідження, присвячені проблемам фізичного виховання дітей та молоді, характеризуються переважно горизонтальним вектором розвитку. Дисертаційні роботи, як правило, зосереджені на вивченні окремих, раніше недостатньо досліджених аспектів фізичного виховання, які умовно можна назвати «білими плямами». При цьому автори дисертацій дотримуються традиційної партитури теоретико-методологічного обґрунтування дослідження й презентації отриманих результатів. Як наслідок, простежується кількісне накопичення емпіричного матеріалу, який лише підтверджує існуючі теоретичні концепції й положення, не сприяючи суттєвому оновленню наукових підходів.

У цих умовах особливої актуальності набувають питання, пов’язані з методологічним забезпеченням наукових досліджень у галузі фізичного виховання. Сучасна методологія повинна враховувати зміну соціокультурного контексту, нову інформаційну ситуацію, трансформацію стандартів науковості, особливості новітніх демографічних груп (покоління Z і покоління Альфа), які народилась в епоху цифрових технологій, смартфонів і штучного інтелекту, відрізняються унікальним мисленням і сприйняттям реальності, специфічними ціннісними установками щодо фізичного виховання.

Аналіз актуальних досліджень. Методологічні аспекти досліджень у галузі фізичного виховання знайшли відображення в науковій літературі. Загальні питання стосовно методології наукових досліджень у фізичній культурі та спорті розглядали Р. Ахметов, Т. Кутек (Методика і методологія наукових досліджень…, 2022), С. Козіброцький, А. Альошина (Козіброцький & Альошина, 2021), Б. Шиян, Г. Єдинак, Ю. Петришин (Шиян та ін., 2021) та ін. Автори визначають сутність методології, звертають увагу на її багаторівневий характер, окреслюють методологічні підходи й принципи, загальнонаукові й спеціальні дослідницькі методи. Предметом досліджень стали також проблеми організації науково-дослідницької робота майбутніх фахівців фізичної культури та спорту (А. Товт, Н. Степчук, В. Костюкевич, О. Шинкарук,

В. Воронова). У публікаціях розкривається евристичний потенціал дисципліни «Методологія наукових досліджень» як важливої складової професійної підготовки магістрів спеціальності «Фізична культура і спорт» (Сущенко та ін., 2025).

Однак поза увагою вчених, як правило, залишаються питання пов'язані зі специфікою застосування методологічних підходів та пошуком шляхів реалізації методологічних принципів у дослідженнях з фізичного виховання та спорту з урахуванням сучасного соціокультурного контексту, інформаційної ситуації, особливостей постнекласичної раціональності й постнекласичної науки, ціннісних установок сучасної молоді. Виключенням є статті О. Отравенко, О. Ливацького, Л. Ваховського, в яких представлено алгоритм застосування системного підходу у наукових дослідженнях галузі фізичної культури (Отравенко та ін., 2025; Отравенко & Ливацький, 2026). Як наслідок, методологія в сучасних наукових роботах «відстає» від реальної практики, яка стрімко змінюється. Методологічні засади досліджень часто лише декларуються і використовуються формально, суттєво не впливаючи на отримані наукові результати.

Мета статті – виявити особливості методологічного забезпечення сучасних досліджень у галузі фізичного виховання на рівні загальнонаукової методології.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети було використано комплекс теоретичних методів дослідження: аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, абстрагування, систематизація наукових положень, контент-аналіз. Було використано також потенціал пізнавальних процедур пояснення та інтерпретації.

Виклад основного матеріалу. З огляду на те, що поняття «методологія» неодноразово визначалось у наукових публікаціях, ми не будемо повторювати вже відомі положення й зробимо лише деякі зауваження з цього приводу.

По-перше, наголосимо, що методологія є загальною стратегією дослідження, яка визначає направленість і структуру наукового пошуку, виступає основою для вибору необхідної сукупності принципів, методів, процедур, засобів (Sathish et al., 2025, с. 6). Це означає, що вона є своєрідним планом, проєктом пізнавальної діяльності, який створюється, з одного боку, з урахуванням особливостей предмету пізнання, з іншого – враховує закономірності мислення.

По-друге, ефективна методологія повинна мати конструктивний характер, тобто не лише відображати предмет пізнання, а й впливати на результати пізнавальної діяльності. Інакше кажучи, зміст здобутого наукового знання залежить як від властивостей предметів і явищ навколишнього світу, які це знання відображає (від того, що ми пізнаємо), так і від процесу його створення, конструювання (від того, як ми пізнаємо).

По-третє, сучасна методологія повинна характеризуватись рефлексивним ставленням до наявних структур науково-пізнавальної діяльності, спроможністю вийти за їх межі з метою створення нового проєкту пізнання, тобто мати потенціал для оновлення та адаптації до нових вимог (Ваховський, 2005, с. 8).

Наведені характеристики методології можуть стати орієнтиром для підвищення ефективності методологічного забезпечення сучасних досліджень у галузі фізичного виховання. Ми сконцентруємо свою увагу на загальнонауковому рівні методології досліджень з фізичного виховання. Загальнонауковий рівень презентується специфікою й призначенням науки як форми суспільної свідомості, яке вбачається в здобуванні нових достовірних знань, розкритті їхньої сутності, а також теоретичними концепціями, що застосовуються до всіх чи більшості наукових дисциплін. Цей рівень представлений загальнонауковими підходами, принципами, формами й методами дослідження, які мають специфічний прояв у методологічному забезпеченні наукових робіт з фізичного виховання.

Дослідники одностайні в тому що на загальнонауковому рівні в дослідженнях з фізичного виховання використовується, перш за все системний підхід, в основі якого лежить дослідження об'єктів як систем (Фізичне виховання і спорт…, 2020, с. 44). Цей підхід дає можливість вия-

вити інтегративні системні ознаки та якісні характеристики, відсутні в окремих елементах, що формують систему. У межах системного підходу розрізняють структурно-функціональний, системно-діяльнісний, системно-генетичний та інші підходи (Технології наукових досліджень у фізичній культурі та спорті, 2025, с. 19).

Не буде перебільшенням стверджувати, що дослідження у галузі фізичного виховання відрізняються методологічним консерватизмом, який проявляється в тому, що методологія продовжує орієнтуватися переважно на легковимірювані показники (фізичні якості), ігноруючи більш складні – ставлення, цінності, поведінку. При оцінюванні результатів фізичного виховання спостерігається домінування фізичних кондицій над сформованістю фізичної культури особистості. При цьому мотиваційно-ціннісна сфера начебто не залишається поза увагою дослідників, однак при її вивченні використовуються методи, які мають низьку валідність (наприклад, анкети, в яких респондентам, пропонуються варіанти відповідей щодо ціннісних установок, ставлення до фізичного виховання тощо). Як наслідок, учені отримують недостатньо об'єктивну інформацію щодо реальних ціннісних орієнтирів, мотивації, активності, не відстежують індивідуальний прогрес особистості у процесі формування фізичної культури.

Інакше кажучи, наукові дослідження в галузі фізичного виховання дітей та молоді зосереджені переважно на технологічних аспектах процесу, ігноруючи конкретну людину з її уявленнями про завдання, особливості, ціннісні пріоритети стосовно власного фізичного розвитку. Це суперечить парадигмі студентоцентрованого навчання, яка передбачає активну навчальну та пізнавальну діяльність здобувачів вищої освіти при набутті необхідних компетентностей і зростання відповідальності за власне навчання, спрямованої на досягнення певного результату (Песцова-Світалка, 2021).

Зміщення акцентів у процесі фізичного виховання у бік людини, підсилення його гуманістичної спрямованості потребує відповідного методологічного забезпечення і, перш за все, на загальнонауковому рівні. Загальнонаукова методологія повинна сприяти переходу від традиційної концепції «education of the physical» (освіта, спрямована на фізичний розвиток), що передбачає формування виключно фізичних якостей людини і строго дотримується вимірюваних фізичних результатів, до концепції «education through the physical» (освіта через фізичну активність), яка розглядає фізичне виховання як засіб досягнення більш широких освітніх цілей, пов'язаних не лише з розвитком тіла, а й духу, мислення, соціальних якостей, націлена на формування самооцінки, впевненості, самодисципліни, здатності до рефлексії та емпатії (Papacharisis et al., 2007, с. 68).

На нашу думку, для підсилення гуманістичної спрямованості сучасних дослідженнь з фізичного виховання варто використати методологічний потенціал антропологічного й аксіологічного підходів. Зауважимо, що в Україні педагогічна антропологія та педагогічна аксіологія сформувались як самостійні галузі наукового знання, антропологічний та аксіологічний міждисциплінарні підходи декларуються в наукових дослідженнях, однак їх сутність та особливості застосування в контексті фізичного виховання розкриваються недостатньо.

Антропологічний підхід розглядає людину як головну мету й цінність і спрямований на її дослідження як біо-психо-соціокультурної цілісності, суб'єкта навчально-виховного процесу, активної ланки взаємодії вихователя й вихованця. В освітній діяльності антропологічний підхід вимагає співвіднесення будь-якого знання про освітні явища і процеси зі знаннями про природу людини, закономірності становлення і розвитку особистості (Арістова, 2026). Резонним є зауваження про те, що з позицій антропологізму розвиток кожної людини містить в собі як процеси, що повторюють її еволюцію як виду, так і такі, що мають індивідуальну історію власне цієї людини (Аносов, 2005, с. 33). Своєрідною ознакою принципу антропологізму в наукових дослідженнях є визнання того, що людина, яка формується через тілесність, мімезис, ритуали, культуру та соціальні практики, є відкритою до саморозвитку, культури та духовного становлення (Wulf, 2024).

Спираючись на означені характеристики антропологічного підходу, позначимо особливості його застосування в дослідженнях з проблем фізичного виховання.

По-перше, антропологічний підхід вимагає вивчення людини як цілісності. У контексті фізичного виховання людина повинна розглядатись не лише як біологічний організм, а й у єдності фізичного, психічного, духовного, соціального та культурного вимірів. Саме це зумовлює перехід від концепції «education of the physical» до концепції «education through the physical» і є підгрунтям для перенесення акценту з розвитку фізичних якостей на використання фізичної активності як засобу розвитку цілісної особистості. Це означає, що фізичне виховання повинне сприяти не лише фізичному здоров'ю й фізичному розвитку, а й розвитку мислення, моральних якостей, емоційної стійкості, комунікативних навичок і здатності до самореалізації.

По-друге, антропологічній підхід зміщує фокус наукового дослідження з абстрактної людини на конкретну людину, яка має свою «індивідуальну історію». Це узгоджується з концепцією нового гуманізму, який на відміну від класичного гуманізму епохи Відродження вже не розглядає людину як набір бажаних характеристик (всебічно розвинена людина), а концентрується на кожній особистості, розглядаючи її як невід'ємну цінність. При цьому свобода людини тісно пов'язана з її відповідальністю перед іншими людьми, майбутніми поколіннями та довкіллям. Новий гуманізм також виходить з того, що людина є є частиною природи, суспільства та технологічного середовища. Це вимагає адаптації процесу фізичного виховання, що розгортається в конкретному фізичному, соціальному та культурному середовищі, під потреби, інтереси та темп розвитку конкретної особистості.

По-третє, важливою є ідеї філософської антропології стосовно того, що людина є «відкритою до саморозвитку, культури та духовного становлення» (М. Шелер), що їй необхідно надати «можливість самотворення» (О. Больнов). Це означає, що, грунтуючись на антропологічному підході, в процесі фізичного виховання важливо створити умови для саморозвитку, самовдосконалення та самореалізації особистості, окреслити індивідуальну траєкторію фізичного розвитку, відстежувати її індивідуальний прогрес.

Антропологічний підхід тісно пов'язаний з аксіологічним підходом, оскільки з позицій антропологізму важливо створити освітнє середовище, яке враховує цінності, смисли кожного учня чи студента.

Як зазначалось вище, в Україні існує особлива галузь педагогічного знання – педагогічна аксіологія, яка вивчає цінності, ціннісні орієнтації й розробляє методики прищеплення цінностей у педагогічному процесі (Велика українська енциклопедія. Онлайн-версія. https://vue.gov.ua/Аксіологія_педагогічна).

На нашу думку, реалізація аксіологічного підходу в освіті передбачає, по-перше, обґрунтування та трансляцію певної системи цінностей у навчальну діяльність, по-друге, теоретичне осмислення підходів щодо впливу на ціннісну сферу особистості учня у процесі навчання (Vakhovskyi, 2025, c. 31).

Ми будемо виходити з того, що цінність виявляється у значущості предмета чи явища навколишнього світу для людини. Так, В. Гладьо підкреслює, що цінністю вважається будь-яке матеріальне чи ідеальне явище, яке має значення для людини, заради якої вона діє, витрачає сили, заради якої вона живе (Гладьо, 2019).

Однак не можна обмежитися визнанням цінності як значущості предметів, явищ, ідей для людини, важливо встановити, чим саме обумовлена ця значущість. М. Шредер (M. Schroeder) звертає увагу на «традиційне питання аксіології» – чи є цінності суб'єктивними психологічними станами чи об'єктивними станами світу (Schroeder, 2021).

Інакше кажучи, при визначенні сутності цінності виникає дилема: чи слід вважати цінностями певні явища природи, суспільства, індивідуального буття людини, значимість яких обумовлена їх об'єктивними властивостями, чи цінність виражає суб'єктивну значущість предмета чи явища для

життєдіяльності людини? Ми вважаємо, що не можна протиставляти об'єктивну та суб'єктивну сторону цінностей, оскільки цінність виявляється у системі відносин людини з предметами чи явищами, коли вона сама усвідомлює здатність певних об'єктів природної та соціальної предметності бути необхідними для існування та розвитку суспільства чи окремої особистості.

Зазвичай аксіологічний підхід у фізичному вихованні розглядається як методологічна орієнтація на формування ціннісного ставлення до здоров'я, фізичного розвитку, рухової активності, здорового способу життя та самовдосконалення (Полулях, 2005; Демінська, 2013). При цьому вважається, що педагог повинен запропонувати учнями та студентами набір теоретично обґрунтованих «позитивних» та «бажаних» цінностей, схвалюваних державою та суспільством, і забезпечити їх засвоєння. Участь вихованців у відборі ціннісних ідей, орієнтирів, як правило, не передбачається.

Як зазначалось вище, важливою є проблема визначення підходів щодо впливу на ціннісну сферу особистості. Із цього приводу існують різні погляди: серед західних дослідників поширена концепція ціннісної нейтральності освітнього процесу; нерідко роль освітнього закладу зводиться до «ознайомлення» учнів із цінностями, «викладання» цінностей та створення умов для їх засвоєння, уникаючи будь-якого нав'язування; існує переконання, що навчання органічно поєднане з формуванням характеру, моральним і громадянським вихованням, а отже, освітні інституції покликані «прищеплювати», «вкорінювати» й «формувати» цінності та ціннісні орієнтації (Vakhovskyi, 2025, с. 35).

Який же підхід до впливу на ціннісну сферу особистості в процесі фізичного виховання можна вважати оптимальним?

У вітчизняному науковому просторі взагалі й у дослідженнях з проблем фізичного виховання зокрема, як правило, йдеться про формування цінностей і ціннісних орієнтацій. При такому підході допускається безпосередній чи опосередкований вплив на ціннісну сферу особистості. Вихованцям пропонується готовий набір цінностей і цим самим моделюється простір для ціннісного вибору, що призводить до пасивності учнів чи студентів та обмежує можливості набуття ними власного ціннісного досвіду.

У контексті динамічних змін у ціннісній парадигмі сучасності потрібна більш виважена та гнучка стратегія. Варто враховувати, що цінності та ціннісні орієнтації особистості не піддаються прямолінійному цілеспрямованому формуванню, а виникають і розвиваються, у тому числі й стихійно, під впливом зовнішніх і внутрішніх чинників. Не можна також ігнорувати активну позицію суб'єкта, який сам робить ціннісний вибір, бере участь у корекції та конструюванні нових цінностей та ціннісних систем, у тому числі й своїх власних.

Вплив на ціннісну сферу особистості у процесі фізичного виховання буде більш ефективним, якщо спиратиметься на принципи так званої конструктивної аксіології, у межах якої коректніше говорити не про формування, а про долучення учнів та студентів до цінностей. Такий підхід дає можливість, з одного боку, познайомити тих, хто навчається, з традиційними цінностями стосовно фізичного виховання, характерними для конкретної країни, культури, з іншого – передбачає їх активну участь у конструюванні особистісно значущої системи цінностей. Це забезпечує появу в учнів та студентів ціннісної свідомості, яка дає змогу стати їм повноцінними суб'єктами ціннісного освоєння навколишнього світу.

Особливість використання аксіологічного підходу, що спирається на принципи конструктивної аксіології, в дослідженнях з проблем фізичного виховання виявляється у відмові від нав'язування чи простої адаптації підростаючих поколінь до об'єктивної, незалежної від людини ієрархії цінностей. У такому варіанті цей підхід ґрунтується на активній позиції вихованця, який, взаємодіючи з педагогом, конструює власну систему цінностей з урахуванням свого рівня фізичної підготовленості, генетичних задатків, стану здоров'я, попереднього досвіду, потреб, інтересів та уподобань. Саме сконструйована самою людиною система цінностей буде безпосередньо впливати на її діяльність і поведінку, сприятиме формуванню

мотивації, звички до фізичної активності, необхідних знань, рухових умінь, тобто забезпечить свідомий вибір фізично активного способу життя й індивідуальний прогрес особистості у процесі формування фізичної культури.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, сучасні дослідження з проблем фізичного виховання на загальнонауковому рівні характеризуються методологічним консерватизмом, який виявляється в домінуванні системного підходу, орієнтації на легковимірювані фізичні показники та ігноруванні таких складних і важливих компонентів, як цінності, ціннісні орієнтації, ставлення, мотивації та поведінкові патерни суб'єктів освітнього процесу. Методологічне забезпечення часто має декларативний характер, суттєво не впливаючи на отримані результати. Існує невідповідність традиційної концепції «education of the physical» (орієнтація виключно на фізичний розвиток) вимогам студентоцентрованого навчання. Це зумовлює необхідність переходу до моделі «education through the physical» (освіта через фізичну активність), яка розглядає фізичну активність як засіб формування цілісної особистості.

Підвищення ефективності наукових досліджень з фізичного виховання неможливе без оновлення їхнього методологічного забезпечення на загальнонауковому рівні через інтеграцію антропологічного й аксіологічного підходів. Використання антропологічного підходу дозволяє розглядати людину як біо-психо-соціокультурну цілісність, сприяє персоналізації процесу фізичного виховання, врахуванню індивідуальної історії кожної особистості та створення умов для її саморозвитку й самореалізації. Застосування принципів конструктивної аксіології, яка передбачає не «формування» чи «нав'язування» цінностей, а долучення до них через активну участь суб'єкта в конструюванні власної ціннісної системи з урахуванням індивідуальних особливостей (здоров'я, фізичної підготовленості, попереднього досвіду, потреб та інтересів), забезпечує мотивацію, усвідомлений вибір фізично активного способу життя та індивідуальний прогрес у формуванні фізичної культури особистості.

Предметом подальших наукових пошуків можуть стати питання, пов'язані з особливостями використання евристичного потенціалу загальнонаукових методів у сучасних дослідженнях з проблем фізичного виховання.

Список використаних джерел

1. Аносов І. П. Антропологізм як чинник гуманізації освіти (теоретико-концептуальні основи) : монографія. Київ : Твім інтер, 2005. 704 с.

2. Арістова А. В. Антропологія педагогічна. *Велика українська енциклопедія.* URL: https://vue.gov.ua/Антропологія_педагогічна (дата звернення: 17.07.2026).

3. Ваховський Л. Методологія дослідження історико-педагогічного процесу: постановка проблеми. *Шлях освіти*. 2005. № 2. С. 7–11.

4. Гладьо В. Сучасний світ крізь призму загальнолюдських цінностей. *Соціокультурні та політичні пріоритети української нації в умовах глобалізації : щоріч. наук. пр.* Тернопіль : ТНЕУ, 2019. С. 580–581. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35109/1/580.pdf

5. Демінська Л. О. Аксіологічні засади процесу формування мотивації до професійної діяльності в майбутнього вчителя фізичної культури. *Науковий вісник Донбасу.* 2013. № 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_1_9

6. Козіброцький С. П., Альошина А. І. Методологія та організація наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті : метод. рек. Луцьк, 2021. 49 с.

7. Методика і методологія наукових досліджень у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. / уклад.: Р. Ф. Ахметов, Т. Б. Кутек. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2022. 192 с.

8. Отравенко О. В., Ливацький О. В., Ваховський Л. Ц. Системний аналіз у методології наукових досліджень галузі фізичної культури. *Педагогічна Академія: наукові записки.* 2025. № 24. DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17834385

9. Отравенко О. В., Ливацький О. В. Організація самостійної роботи здобувачів вищої освіти з освітнього компонента «Теорія і методика фізичного виховання» : навчально-методичний посібник для здобувачів вищої освіти спеціальності А4 Середня освіта (Фізична культура) / укл.: О. В. Отравенко, О. В. Ливацький. Лубни : Вид-во ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», 2026. 114 с. URL: https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/13203

10. Песцова-Світалка О. Роль студентоцентрованого навчання в системі підготовки фахівців економічних спеціальностей. *Економіка та суспільство.* 2021. № 34. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-77

11. Полулях А. В. Аксіологічний підхід до формування здорового способу життя підлітків засобами фізичного виховання. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2005. Вип. 25. С. 236–239.

12. Сущенко Л. П., Білик В. Г., Дьоміна Ж. Г., Джуринський П. Б., Клопов Р. В., Смолякова І. Д. Методологія наукових досліджень у підготовці майбутніх магістрів фізичної культури і спорту. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт).* 2025. Вип. 6(193). С. 132–136. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).29

13. Технології наукових досліджень у фізичній культурі та спорті : конспект лекцій / укладач В. М. Сергієнко. Суми : Сумський державний університет, 2025. 106 с.

14. Фізичне виховання і спорт: основи наукових досліджень : навчальний посібник / С. О. Черненко, О. М. Олійник, Ю. О. Долинний, Н. А. Пастушкова. Краматорськ : ДДМА, 2020. 115 с.

15. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті : навч. посіб. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 280 с.

16. Vakhovskyi L. Axiological Potential of Philosophy of Education. *Journal of Education Culture and Society.* 2025. Vol. 16, No. 1. P. 29–37. DOI: https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.29.37

17. Papacharisis V., Theofanidis G., Danish S. Education through the physical: The effectiveness of teaching life skills program in physical education. *Motivation of Exercise and Physical Activity* / Editor: Liam A. Chiang. Nova Science Publishers Inc., 2007. P. 67–77.

18. Sathish M., Velkumar S., Muthuveera P., Manikandan P. Research Methodology in Physical Education. 1st ed. Tuticorin : Dr. BGR Publications, 2025.

19. Schroeder M. Value Theory. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.). URL: https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/value-theory/

20. Wulf C. Human Beings and Their Education from an Anthropological Perspective: Current Discourses in the Field of Educational Science in the German-Speaking World. *Educational Theory.* 2024. Vol. 74, Issue 2. P. 245–254. DOI: https://doi.org/10.1111/edth.12630

References

1. Anosov, I. P. (2005). Antropolohizm yak chynnyk humanizatsii osvity (teoretyko-kontseptualni osnovy) [Anthropologism as a factor in the humanisation of education (theoretical and conceptual foundations)]. Kyiv: Tvim inter [in Ukrainian].

2. Aristova, A. V. (2026). Antropolohiia pedahohichna [Educational anthropology]. *Velyka ukrainska entsyklopediia – Great Ukrainian encyclopedia.* Retrieved from https://vue.gov.ua/Antropologiya_pedagogichna (Last accessed: 17.07.2026) [in Ukrainian].

3. Vakhovskyi, L. (2005). Metodolohiia doslidzhennia istoryko-pedahohichnoho protsesu: postanovka problemy [Methodology for researching the historical and pedagogical process: framing the problem]. *Shlyah osviti – The path of education, (2),* 7–11 [in Ukrainian].

4. Hlado, V. (2019). Suchasnyi svit kriz pryzmu zahalnoliudskykh tsinnostei [The modern world through the prism of universal human values]. In: *Sotsiokulturni ta politychni priorytety ukrainskoi natsii v umovakh hlobalizatsii – Sociocultural and political priorities of the Ukrainian nation in the conditions of globalization.* (pp. 580–581). Ternopil: TNEU. Retrieved from http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/35109/1/580.pdf [in Ukrainian].

5. Deminska, L. O. (2013). Aksiolohichni zasady protsesu formuvannia motyvatsii do profesiinoi diialnosti v maibutnoho vchytelia fizychnoi kultury [Axiological principles of the process of forming motivation for professional activity in the future physical education teacher]. *Naukovyi visnyk Donbasu – Scientific Bulletin of Donbas, (1).* Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2013_1_9 [in Ukrainian].

6. Kozibrotskyi, S. P., & Aloshyna, A. I. (2021). Metodolohiia ta orhanizatsiia naukovykh doslidzhen u fizychnomu vykhovanni ta sporti [Methodology and organisation of research in physical education and sport: methodological guidelines]. Lutsk [in Ukrainian].

7. Metodyka i metodolohiia naukovykh doslidzhen u fizychnomu vykhovanni ta sporti [Methods and methodology of scientific research in physical education and sport]. (2022). Ukladachi: R. F. Akhmetov, T. B. Kutek. Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka [in Ukrainian].

8. Otravenko, O., Lyvatskyi, O., & Vakhovskyi, L. (2025). Systemnyi analiz u metodolohii naukovykh doslidzhen haluzi fizychnoi kultury [System analysis in the methodology of scientific research in the field of physical culture]. *Pedahohichna Akademiia: naukovi zapysky – Pedagogical Academy: Scientific Notes, (24).* DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.17834385 [in Ukrainian].

9. Otravenko, O. V., & Lyvatskyi, O. V. (2026). Orhanizatsiia samostiinoi roboty zdobuvachiv vyshchoi osvity z osvitnoho komponenta «Teoriia i metodyka fizychnoho vykhovannia» [Organising independent study for higher education students in the «Theory and Methodology of Physical Education» module]. Lubny: Vyd-vo DZ «Luhanskyi natsionalnyi universytet imeni Tarasa Shevchenka». Retrieved from https://dspace.luguniv.edu.ua/xmlui/handle/123456789/13203 [in Ukrainian].

10. Pestsova-Svitalka, O. (2021). Rol studentotsentrovanoho navchannia v systemi pidhotovky fakhivtsiv ekonomichnykh spetsialnostei [The role of student-centered education in the system of specialists training in economic specialties]. *Ekonomika ta suspilstvo – Economy and Society, (34).* DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-34-77 [in Ukrainian].

11. Poluliakh, A. V. (2005). Aksiolohichnyi pidkhid do formuvannia zdorovoho sposobu zhyttia pidlitkiv zasobamy fizychnoho vykhovannia [An axiological approach to fostering a healthy lifestyle among adolescents through physical education]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka – Zhytomyr Ivan Franko State University Journal. Philological Sciences, (25),* 236–239 [in Ukrainian].

12. Sushchenko, L., Bilyk, V., Domina, Zh., Dzhurynskyi, P., Klopov, R., & Smoliakova, I. (2025). Metodolohiia naukovykh doslidzhen u pidhotovtsi maibutnikh mahistriv fizychnoi kultury i sportu [Methodology of scientific research in the training of future masters of physical culture and sports]. *Naukovyi chasopys Ukrainskoho derzhavnoho universytetu imeni Mykhaila Drahomanova. Seriia 15: Naukovo-pedahohichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport) – Scientific Journal of Drahomanov Ukrainian State University. Series 15. Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports), 6*(193), 132–136. DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.06(193).29 [in Ukrainian].

13. Tekhnolohii naukovykh doslidzhen u fizychnii kulturi ta sporti: konspekt lektsii [Research methods in physical education and sport: lecture notes]. (2025). Ed. V. M. Serhiienko. Sumy: Sumskyi derzhavnyi universytet [in Ukrainian].

14. Fizychne vykhovannia i sport: osnovy naukovykh doslidzhen [Physical education and sport: fundamentals of scientific research]. (2020). Eds. S. O. Chernenko, O. M. Oliinyk, Yu. O. Dolynnyi, N. A. Pastushkova. Kramatorsk: DDMA [in Ukrainian].

15. Shyian, B. M., Yedynak, H. A., & Petryshyn, Yu. V. (2021). Naukovi doslidzhennia u fizychnomu vykhovanni ta sporti [Scientific research in physical education and sport]. Kamianets-Podilskyi: Kamianets-Podilskyi natsionalnyi universytet imeni Ivana Ohiienka [in Ukrainian].

16. Vakhovskyi, L. (2025). Axiological Potential of Philosophy of Education. *Journal of Education Culture and Society, 16*(1), 29–37. DOI: https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.29.37 [in English].

17. Papacharisis, V., Theofanidis, G., & Danish, S. (2007). Education through the physical: The effectiveness of teaching life skills program in physical education. In: A. L. Chiang (Eds.), *Motivation of Exercise and Physical Activity.* (pp. 67–77). Nova Science Publishers Inc. [in English].

18. Sathish, M., Velkumar, S., Muthuveera, P., & Manikandan, P. (2025). Research Methodology in Physical Education. 1st ed. Tuticorin: Dr. BGR Publications [in English].

19. Schroeder, M. (2021). Value Theory. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2021 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Retrieved from https://plato.stanford.edu/archives/fall2021/entries/value-theory/ [in English].

20. Wulf, C. (2024). Human Beings and Their Education from an Anthropological Perspective: Current Discourses in the Field of Educational Science in the German-Speaking World. *Educational Theory, 74*(2), 245–254. DOI: https://doi.org/10.1111/edth.12630 [in English].

Ваховський Л. Ц., Отравенко О. В. Особливості методологічного забезпечення сучасних досліджень з проблем фізичного виховання (загальнонауковий рівень)

У статті розглянуто особливості методологічного забезпечення сучасних досліджень у галузі фізичного виховання на рівні загальнонаукової методології. Показано, що визначення методологічних засад має, часто, декларативний характер, суттєво не впливаючи на отримані результати. Існує невідповідність традиційної концепції «education of the physical» (орієнтація виключно на фізичний розвиток) вимогам студентоцентрованого навчання. Це зумовлює необхідність переходу до моделі «education through the physical» (освіта через фізичну активність), яка розглядає фізичну активність як засіб формування цілісної особистості. Доведено що підвищення ефективності наукових досліджень неможливе без оновлення їхнього методологічного забезпечення на загальнонауковому рівні через інтеграцію антропологічного й аксіологічного підходів. Використання антропологічного підходу дозволяє розглядати людину як біо-психо-соціокультурну цілісність, сприяє персоналізації процесу фізичного виховання, врахуванню індивідуальної історії кожної особистості. Застосування принципів конструктивної аксіології забезпечує долучення до цінностей через активну участь суб'єкта в конструюванні власної ціннісної системи з урахуванням індивідуальних особливостей.

Ключові слова: методологічне забезпечення, фізичне виховання, антропологічний підхід, аксіологічний підхід.

Vakhovskyi L. Ts., Otravenko O. V. Features of methodological support for modern research on physical education problems (general scientific level)

The article examines the features of methodological support for modern research in the field of physical education at the level of general scientific methodology. It is shown that the definition of methodological foundations is often declarative in nature, without significantly affecting the obtained results. There is a discrepancy between the traditional concept of "education of the physical" (orientation exclusively towards physical development) and the requirements of student-centered learning. This necessitates a transition to the "education through the physical" model, which views physical activity as a means of forming a holistic personality. It is substantiated that improving the efficiency of scientific research in physical education is impossible without updating its methodological support at the general scientific level through the integration of anthropological and axiological approaches. The use of the anthropological approach allows viewing a person as a bio-psycho-socio-cultural integrity, promotes the personalisation of the physical education process, takes into account the individual history of each personality, and creates conditions for their self-development and self-realisation. The application of the principles of constructive axiology, which implies not the "formation" or "imposition" of values, but their appropriation through the subject's active participation in constructing their own value system, taking into account individual characteristics (health, physical fitness, previous experience, needs, and interests), ensures motivation, a conscious choice of a physically active lifestyle, and individual progress in the formation of an individual's physical culture.

Key words: methodological support, physical education, anthropological approach, axiological approach.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Дата першого надходження статті до видання: 05.06.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 20.06.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 30.09.2026